

ДУШАН РИСТАНОВИЋ
ХЕУРИСТИЧКИ
МОДЕЛ
НАСТАВЕ

Садржај

<i>Предговор</i>	v
Увод.....	9
I ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ ИСТРАЖИВАЊА	13
Развој хеуристике у науци и образовању	15
Хеуристика у антици.....	15
Различита схватања хеуристике.....	18
Историјски оквири хеуристичког модела наставе.....	24
Преглед савремених истраживања о хеуристичком моделу наставе	29
Теоријско-методолошке основе хеуристичког модела наставе	32
Неопходност и суштина промена образовних парадигми	32
Конструктивистички приступ учењу и настави	36
Психолошке основе хеуристичког модела наставе	44
Суштинске карактеристике учења путем открића	44
Природа стваралачких способности и хеуристички модел наставе.....	49
Дидактичко-методичке основе хеуристичког модела наставе	57
Суштина дидактичке хеуристике	57
Организациони елементи хеуристичког модела наставе.....	58
Хеуристички модел наставе и облици рада	61
Наставне методе у хеуристичком моделу наставе	63
Класификација и структура часова у хеуристичком моделу наставе.....	69

II МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	75
Методолошки оквир истраживања	77
Приступ проблему	77
Предмет истраживања	78
Појмовна одређења	78
Циљ и задаци истраживања	82
Хипотезе истраживања	83
Варијабле	84
Методе, технике и инструменти истраживања	85
Узорак истраживања	86
Статистичка обрада података	88
Организација и ток експерименталног истраживања	88
III РЕЗУЛТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛНОГ ИСТРАЖИВАЊА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА.....	91
Утицај хеуристичког модела наставе на квалитет знања ученика из Познавања природе	93
Анализа успеха ученика на финалном тесту знања из Познавања природе	99
Утицај хеуристичког модела наставе на квалитет знања ученика из Познавања друштва	110
Анализа успеха ученика на финалном тесту знања из Познавања друштва	117
Утицај хеуристичког модела наставе на трајност знања ученика из Познавања природе и Познавања друштва	124
Утицај хеуристичког модела наставе на постигнућа из Познавања природе и постигнућа из Познавања друштва ..	131
Закључна разматрања	135
Литература.....	141
Прилози	153

Предговор

Настава има дугачку, богату и мукотрпну историју. Револуционарно реформисана увођењем разредно-предметно-часовног система Јана Амоса Коменског, постала је неодвојиви део животног искуства модерног света. Са мањим или већим изменама, у том облику се одржала до данашњих дана. Ипак, мали број њених учесника (ученика, наставника, теоретичара) има за њу речи хвале. Према мишљењима критичара, организација и реализација наставе су често у супротности са циљевима које прокламује, као што су: развијање система научних појмова, развијање критичког мишљења, индивидуализација, развијање креативних способности личности, итд. Уместо тога, наставом често доминирају формализам и вербализам, рецептивно учење, емпиријско мишљење, пасиван положај ученика и сл.

Имајући у виду оправданост критика, није изненађујуће што су се у различитим временским периодима јављали мање или више успешни реформски покрети, правци, наставни модели који су објављивали крај разредно-предметно-часовног система. Већина ових радикалних покушаја није била дугог века, а разредно-предметно-часовни систем је опстао до данашњих дана као кључни модел организације и реализације наставе. Сама организација наставе је остала готово непромењена, ученици се и даље сврставају у разреде, наставни садржаји у предмете, наставни час је и даље временска јединица наставе. Значајније промене се дешавају у домену реализације, користе се нове наставне стратегије, модели, методе, медији и други фактори с циљем отклањања или ублажавања недостатака наведеног система.

Један од могућих модела унапређивања наставе у разредно-предметно-часовном систему је хеуристички модел. Као резултат вишегодишњег интересовања, теоријског проучавања и истраживања ове проблематике, те емпиријске верификације образовних ефеката на садржајима из природе и друштва настала је монографија *Хеуристички модел наставе*. Иако се емпиријско истраживање експлицитно односи на наставу природе и друштва чији се садржаји одликују високим нивоом интердисциплинарности, мултидисциплинарности и каузалитета, теоријске поставке и импликације овог модела могу се успешно применити и у већини других наставних предмета на различитим нивоима школовања. Недуго након обављеног емпиријског истраживања, дошло је до измене наставног плана за млађе разреде основне школе, укинута је диференцијација предмета Природа и друштво на Познавање природе и Познавање друштва у четвртном разреду. Измењени су и наставни програми али су карактер и суштина наставних садржаја остали исти, тако да се значај резултата емпиријског истраживања није умањило.

Књига *Хеуристички модел наставе* представља прерађену и делимично измењену магистарску тезу која је под називом *Хеуристичка настава и ефекти њене примене у Познавању природе и Познавању друштва* одбрањена јула 2006. године на Учитељском факултету у Јагодини пред комисијом у саставу: проф. др Бранко Јовановић, проф. др Вељко Банђур и проф. др Благоје Нешић. Намењена је студентима педагошких и наставничких факултета, учитељима и наставницима и свима осталима који се баве изучавањем и истраживањем наставе а желе да се детаљније упознају са теоријским основама и могућностима практичне примене хеуристичког модела.

Велику захвалност за свесрдну помоћ и подршку у концепирању и изради магистарске тезе дугујем покојном проф. др Живољубу Лазаревићу под чијим менторством је већина рада и настала, и проф. др Вељку Банђуру под чијим менторством је рад финализован. Искрено се захваљујем проф. др Бранку Јовановићу на несебичној подршци и стручним саветима, као и рецензентима, проф. др Вељку Банђуру, доц. др Маргит Савовић и доц. др Споменки Будић, на корисним предлозима и

сугестијама. Посебно се захваљујем ученицима и учитељима основних школа „Бошко Ђуричић“ и „17. октобар“ из Јагодине, учесницима експерименталног истраживања, нарочито учитељицама Верици Алексић, Бранки Пајић и Загорки Милошевић које су експериментални програм реализовале, библиотекарки Педагошког факултета у Јагодини Наталији Ивановић која ми је несебично помагала у трагању за адекватном литературом и бодрила у раду и Радомиру Ивановићу за помоћ при статистичкој обради података и техничком уређивању књиге. Захваљујем се и свима осталима који су на било који начин допринели настанку ове монографије.

Највећу захвалност овом приликом изражавам својој породици на великом разумевању и подршци.